

Особливості соціально-економічного розвитку Південно-Східного регіону Польщі

*Роботу виконано на кафедрі економічної
і соціальної географії ЛНУ ім. Івана Франка*

Розглянуто головні проблеми соціально-економічного розвитку Південно-Східного регіону Польщі. Проаналізовано основні показники економічного та соціального розвитку Підкарпатського та Люблінського воєводств, їхньої динаміки, охарактеризовано роль регіону в економіці країни.

Ключові слова: рівень соціально-економічного розвитку, регіональна політика, валовий внутрішній продукт, Підкарпатське воєводство, Люблінське воєводство, інвестиції.

Сохоцкая Г. Н. Особенности социально-экономического развития Юго-Восточного региона Польши.

Рассматриваются основные проблемы социально-экономического развития Юго-Восточного региона Польши. Анализируются показатели экономического и социального развития Подкарпатского и Люблинского воеводств Польши, их динамики, характеризуется роль региона в экономике страны.

Ключевые слова: уровень социально-экономического развития, региональная политика, валовой внутренний продукт, Подкарпатское воеводство, Люблинское воеводство, инвестиции.

Sokhotska H. N. The Socio-Economic Development Characteristics of South-Eastern Region of Poland.

The main problems of socio-economic development of South-Eastern region of Poland are investigated. The analysis of main land development national measures and its dynamics of Subcarpathian and Lublin voivodeships is carried out. The role of the region in the national economy is characterized.

Key words: level of socio-economic development, regional policy, gross domestic product, Subcarpathian voivodeship, Lublin voivodeship, investments.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поступова інтеграція незалежної України у європейський простір стає однією з причин детального та поглибленого вивчення сусідніх західних країн та їх окремих регіонів. Розвиток та налагодження тісних соціально-економічних зв'язків, їх характер, насиченість та різноманітність прямо залежать від рівня суспільного розвитку території та впливає на здатність регіону сформувати мережу співробітництва й якісно в ній функціонувати. Розвиток регіонів належить до головних пріоритетів соціально-економічної розбудови держав-членів ЄС.

Регіональна політика формується з огляду на наявні вагомні диспропорції у розвитку. Для Польщі явище непропорційного рівня економічного розвитку стосується головно прикордонних регіонів, зокрема Підкарпатського та Люблінського воєводств. Периферійне розміщення Південно-Східного регіону Польщі щодо столиці та у свій час щодо кордону з державами Європейського Союзу, недостатні капіталовкладення призвели до того, що сьогодні для багатьох сфер соціально-економічної життєдіяльності цього регіону характерні значні диспропорції розвитку. Сучасні відмінності у рівнях і динаміці соціально-економічного розвитку, спеціалізації і структурі господарства, якості життя західних та східних регіонів Польщі спричинені багатьма факторами. На сучасному етапі розвитку Польщі відбулася певна трансформація територіальної та галузевої структури господарського комплексу загалом та воєводств зокрема. Тому в умовах вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів та життя населення на заході та сході країни, посилення процесу регіоналізації досить актуальним є проведення аналізу рівня розвитку регіону, виявлення відмінностей у розміщенні продуктивних сил та з'ясування ролі регіону у суспільному розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Регіональні особливості соціально-економічного розвитку Польщі досліджували П. В. Луцишин [2], Н. Мікула [3], І. І. Гудзеляк [1], Н. Прицюк [4], які у навчальних посібниках та підручниках, статтях розглядали це питання, але детально не зупинялися на дослідженні відмінностей та специфіки розвитку саме цього регіону. Певні аспекти

суспільного розвитку воєводств Східної Польщі розкрито також у статтях польських та зарубіжних учених А. Собаля-Гвозд [14], Б. Доманського [6] та ін. Зокрема, Р. Гузік [7] розглядає просторові відмінності розвитку сфери послуг, Й. Босак [5] та Т. Міхалські [9] аналізують роль регіонів у визначенні інвестиційної привабливості та конкурентоздатності Польщі. Зазвичай дослідження цієї теми у наукових працях вітчизняних учених фрагментарні й у сучасній науковій літературі цьому питанню приділено незначну увагу. Тому доцільно комплексно проаналізувати рівень сучасного суспільного розвитку на основі використання синтетичних показників та методу порівняльного аналізу.

Мета дослідження – оцінити рівень соціально-економічного розвитку Південно-Східного регіону Польщі на основі аналізу та порівняння низки вихідних соціально-економічних показників.

Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

- дослідити передумови та чинники суспільного розвитку Південно-Східного регіону ;
- виявити рівень суспільного розвитку регіону та його значення для держави;
- проаналізувати напрями регіональної політики держави стосовно досліджуваного регіону.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогодні на території двох воєводств Південно-Східної Польщі, що займає 44 968 км² і становить 13,7 % загальної території, має спільний кордон із Білоруссю, Україною та Словаччиною, проживає 4,3 млн населення, чи 11,1 % загальної кількості жителів країни [15; 16]. З 1 травня 2004 р. цей регіон опинився на східному рубежі ЄС, що зміцнило його позиції на осі Захід–Схід, яка з'єднує держави Західної і Центральної Європи.

Головними проблемами Південно-Східного регіону є, зокрема, несприятлива структура зайнятості, економіки, що базується на галузях, нездатних ефективно конкурувати у процесах міжнародного поділу праці, нижчий рівень життя, загалом важка демографічна ситуація, недостатній розвиток інфраструктури. Існує розбалансованість між значенням цього прикордоння для європейської політики і його теперішнім рівнем соціально-економічного розвитку. Перелічені фактори негативно впливають на розвиток регіону й уповільнюють його.

Головними перевагами регіону можна визнати людський капітал (освіченість, навчальні заклади), формування досить міцних економічних центрів і туристичний потенціал. Слабший рівень розвитку дає змогу використовувати фінансову допомогу ЄС, призначену для покращання рівня розвитку відсталих регіонів.

Диспропорції у розвитку мають довготривалий характер. Причинами такого невисокого рівня розвитку стали певні історичні процеси. Величезної шкоди насамперед завдали війни. Після закінчення Другої світової війни, визначення кордону між СРСР і Польщею, переселення в Україну згідно з польсько-радянською угодою близько 500 тис. українців (1944–1946 рр.) [2], українське підпілля далі проводило діяльність на теренах південно-східних воєводств Польщі, що полягала у здійсненні різноманітних акцій. Діяльність українського підпілля і протидія йому з боку польських властей, включно з акцією «Вісла» (1947 р.), завдали величезних матеріальних збитків, що призвели до зруйнування земель Південно-Східної Польщі, внаслідок чого погіршився розвиток економіки держави.

Це стало наслідком того, що у XIX ст. та до середини XX ст. регіон характеризувався розвитком господарства з переважаючою сільськогосподарською спеціалізацією, у той час як у західних воєводствах відбувався інтенсивний господарський розвиток [1]. З початку періоду Речі Посполитої Людової (офіційна назва Польщі в 1952–1989 рр.) до 1985 р., окрім проголошуваних ідеологічних постулатів не здійснено жодних дій у напрямі вирівнювання диспропорцій у розвитку. У 1950–1985 рр. на 18 із 49 воєводств Східної Польщі припадало 0,1 % промислових інвестицій [5]. Планова економіка обмежувала фінансові трансфери на користь найбідніших регіонів.

Системна трансформація спрямована на перехід від планової до ринкової економіки (так звана «шокова терапія» Бальцеровича) та реструктуризація промисловості стала наслідком спаду виробничого потенціалу промислових осередків і сільськогосподарського виробництва. Допомога держави знову була скерована на промислові райони для зменшення негативних наслідків реструктуризації господарства. Як наслідок – поглиблення міжрегіональних відмінностей у розвитку.

Регіональна політика Євросоюзу до 2004 р. щодо держав, що приєднувалися, спрямовувалася на розвиток великих промислових осередків. У передвступний період воєводства Східної Польщі та

воєводства Південно-Східної Польщі зокрема отримували значно менше коштів порівняно із західними [9]. Це виникало з пріоритетів Союзу, що полягали насамперед в організації переходів кордону та комунікаційних сполучень на кордоні з Польщею. Проблема обмеженого доступу до засобів підтримки ЄС була також у 2004–2006 рр. стосовно реалізації секторних пріоритетів, що концентрувалися на інвестуванні у розвиток транспортної інфраструктури та охорони навколишнього середовища Західного та Центрального регіонів Польщі.

Розміщення Люблінського воєводства на кордоні з Білоруссю та Україною (Львівська, Волинська області) сприяє розвитку транскордонного співробітництва, чому також допомагають наявні транспортні маршрути з Білорусі та України в Західну Європу, що проходять через воєводство. З центром у м. Любліні (найбільший науковий центр у східній частині Польщі, 353,4 тис. жителів) воно займає третє місце в країні за площею території [8].

Регіон має виражений аграрний характер – сільськогосподарські угіддя становлять більш ніж 68 % площі воєводства [8; 15]. Сільське господарство розвивається завдяки поєднанню порівняно сприятливих кліматичних умов (клімат диференційований, з ознаками помірно-континентального), родючих ґрунтів (буроземи та чорноземи) та відповідного рельєфу території (рівнини Мазовецької та Підляської низин, Люблінського Полісся та Люблінської височини) і природних ресурсів. Воєводство належить до регіонів із середнім забезпеченням підземними водами. Серед мінеральних ресурсів найважливішим є кам'яне вугілля. Лікувальні води (залізисті бікарбонатно-кальцієво-магнієві) Люблінського воєводства експлуатуються на курорті Наленчув. Потенційні можливості експлуатації мінеральних вод для курортного лікування існують у Краснобруді, Вульці Більській та в Осухах [2; 1]. Лісистість Люблінського воєводства у 2010 р. становила 22,5 % [8].

Проте район промислово слабозвинутий, переважає сектор сільськогосподарської переробки, що спирається на місцеве сільське господарство [6; 1]. Інші важливі галузі – виробництво одягу та хутряних виробів, виробництво машин та обладнання, причепів та напівпричепів, хімічна та деревообробна промисловість. Воєводство спеціалізується на виробництві хмелю, цукру та є постачальником фруктів.

Підкарпатське воєводство з центром у м. Ряшів (165 тис. жителів, 2010 р.) межує з Україною та Словаччиною [16]. Через нього проходять транспортні шляхи з Німеччини в Україну, з Центральної Польщі до Словаччини та з Півдня у Литву. На розвиток господарства впливає рельєф території, що є дуже різноманітним. Північну частину воєводства займає низина Сандомирської улоговини, центральну – Карпатське узгір'я, південну – гори Низьких Бескидів і Бещади, що входять у склад складчасто-насувних Карпат [2]. Різниця між найвищим та найнижчим пунктом становить понад 1000 м. Така особливість регіону значно знижує можливість використання земель для сільськогосподарства, однак є перевагою з точки зору розвитку туризму.

Підкарпатське воєводство характеризується незначними ресурсами підземних вод (дев'ять основних родовищ підземних вод). Територія небагата на мінеральні ресурси. Використовується енергетична сировина, зокрема природний газ та нафта, що залягають пасмом довжиною майже 160 км, шириною 15–40 км між містами Устшикі Дольне і Горлице. У північній частині Сандомирської улоговини містяться поклади сірки, експлуатація якої була припинена через економічні міркування. Серед мінеральних вод виділяється група лікувальних у районі міст Івоніча й Риманува, які застосовуються для лікувальних процедур і виробництва столової води та лікувальної і косметичної солі. У районі Команчі є воднево-карбонатно-сірчасті води, Балігруду – воднево-карбонатно-хлористо-натрієві води зі сполуками арсену [2]. Лісові площі Підкарпатського воєводства займають близько 37 % його території [8]. Найбільші та найцінніші лісові екосистеми розміщені в Бещадах і Низьких Бескидах та у північній частині воєводства (частини Сандомирської та Сольської пуші) [2].

Вирішальну роль в економічному розвитку відіграє переробка сільськогосподарської сировини, хімічна та машинобудівна промисловість, будівництво, динамічно розвивається меблева та деревообробна промисловість.

Демографічний аналіз населення свідчить про посилення негативних явищ: зменшення кількості населення передусім у сільській місцевості, де цей темп удвічі швидший, ніж у містах, від'ємний приріст населення, від'ємне сальдо міграції, беручи до уваги факт, що регіон залишають молоді, освічені люди, старіння суспільства, зокрема приріст групи людей післяпродуктивного віку, низька

щільність населення, низький рівень урбанізації, зростання кількості осіб з особливими потребами (у Люблінському воєводстві цей показник становить 18,5 % загальної кількості населення воєводства, у Підкарпатському – 15 %) та низький показник середньої тривалості життя [8; 13].

Менше половини населення є міськими жителями, при загальнопольському показникові 60,9 %, що вказує на його сільський характер. Густота населення у сільській місцевості значно нижча, ніж у містах (показник на рівні менше 40 осіб/км² зафіксовано у Влодавському, Парчевському, Леському та Бешадському повітах) [8].

Динаміка змін кількості населення обумовлюється народжуваністю, смертністю та міграційним рухом. Має місце значна диференціація не лише в окремих регіонах, а й на рівні місто–село. У Підкарпатському воєводстві зафіксовано кращу демографічну динаміку порівняно з середньою по Польщі, де природний приріст позитивний, причому у сільських місцевостях обох воєводств показники народжуваності живих дітей значно вищі, ніж у містах [13], однак показники смертності перевищували показники по містах. Показники смертності мають кращі (нижчі) значення, ніж на решті території Польщі (табл. 1).

Таблиця 1

Демографічні показники Південно-Східного регіону Польщі на 31.12.2010 р.*

Показники	Люблінське воєводство	Підкарпатське воєводство	Польща
Населення, тис. осіб	2151,9	2103,5	38 200,0
Населення, %	5,6	5,5	100
Густота населення, осіб/км ²	85,7	118	122
Міське населення, %	46,6	41,4	60,9
Природний приріст, на 1000 осіб	-0,2	1,8	0,9
Народжуваність на 1 смерть	0,983	1,202	1,092
Дитяча смертність, на 1000 народжених	4,7	5,2	5,0
Сальдо внутрішньої та зовнішньої міграції на постійне місце проживання, на 1000 осіб	-2,3	-0,9	-0,1

* Складено за: [8].

Параметром, що синтезує усі чинники, які впливають на рівень смертності, є середня тривалість життя. Протягом кількох років у двох воєводствах відбулося збільшення середньої тривалості життя чоловіків до 70,3 років (по Польщі – 70,9) і жінок до 80,1 (по Польщі 79,6) [4; 8]. Умови життя та праці у поєднанні зі способом життя (зайнятість у сільському господарстві вимагає значних фізичних навантажень) спричиняють явище надвисокої смертності чоловіків середнього віку.

Незважаючи на скорочення кількості населення, відбуваються значні зміни у розміщенні демографічного потенціалу. Переїзд, спричинений пошуком кращих економічних умов, як правило, з села до міста, врівноважується міграційним рухом із міста у село, викликаним втратою роботи, а також переміщення заможніших верств суспільства з міста у приміські райони. На сьогодні найбільшою просторовою мобільністю вирізняються групи населення віком 20–35 років з вищою і середньою освітою. Основні напрямки внутрішньої міграції воєводств – це Варшава, Краків.

Відкриття ринку праці країн ЄС, велика різниця у заробітній платі між Польщею та 15 «старими» країнами–членами ЄС стали причиною трудової міграції. У Люблінському воєводстві явище збільшення сальдо міграції спостерігається з року в рік [15].

У світлі наявних тенденцій демографічна ситуація досліджуваного регіону несприятлива, а демографічні прогнози та експертизи органів статистики Польщі вказують на те, що такі тенденції збережуться принаймні до 2020 р. [8; 15; 16]. Це матиме безпосередній вплив на сектор охорони здоров'я, соціального захисту та освіти, а також негативні наслідки для ринку праці.

Ознакою низького чи високого соціально-економічного розвитку є рівень життя населення регіону. Значною перешкодою для розвитку суспільства регіону є досить високий рівень бідності. Його зумовлює складна матеріальна ситуація домашніх господарств, що є наслідком несприятливих умов на ринку праці. Обидва воєводства протягом тривалого часу належать до регіонів, у яких рівень середньомісячної заробітної плати найнижчий у державі. Щоправда, порівняно з 2000 р. зарплата зросла на 28 %, але все одно на 13 % нижча, ніж середня по країні [4; 8]. З 2000 р. спостерігається

постійне поглиблення диспропорції між найбагатшими воєводствами Польщі та власне двома досліджуваними.

Згідно з аналізом регіональної диференціації за NSRO (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia), воєводства Південно-Східного регіону є останніми серед 254 регіонів розширеного ЄС за величиною ВВП на душу населення [11]. Рівень ВВП цього регіону є значно нижчий, ніж рівень найбідніших регіонів Греції, Португалії та Іспанії на момент вступу цих країн до ЄС. ВВП найбідніших Люблінського та Підкарпатського воєводств перебуває на рівні 31–36 % середнього по Євросоюзу [3].

У 2009 р. ВВП на душу населення у Східній Польщі становив 74,2 % від середнього по країні ВВП на душу населення. Східна Польща продукувала 16,0 % ВНП [5]. Цей показник є удвічі нижчий у пропорції до площі та кількості населення держави. Для порівняння в 1996 р. Східна Польща продукувала 16,7 % ВВП [7]. Отже, можна говорити про виражену стагнацію рівня ВВП відповідно до загальнодержавного рівня.

Кількість зареєстрованих у реєстрі REGON (Національний офіційний реєстр суб'єктів господарювання) відображає рівень економічної активності в переліку на 1000 жителів, що для регіону є нижчою, ніж середня по країні. Існування невеликої кількості підприємств є наслідком менш розвинутого сектору послуг, де зайнято 46,2 % загально зайнятого населення, у той час як відсоток для усієї Польщі становить 54,4 % (рис. 1). З цієї точки зору ці воєводства перебувають на останніх місцях списків [9].

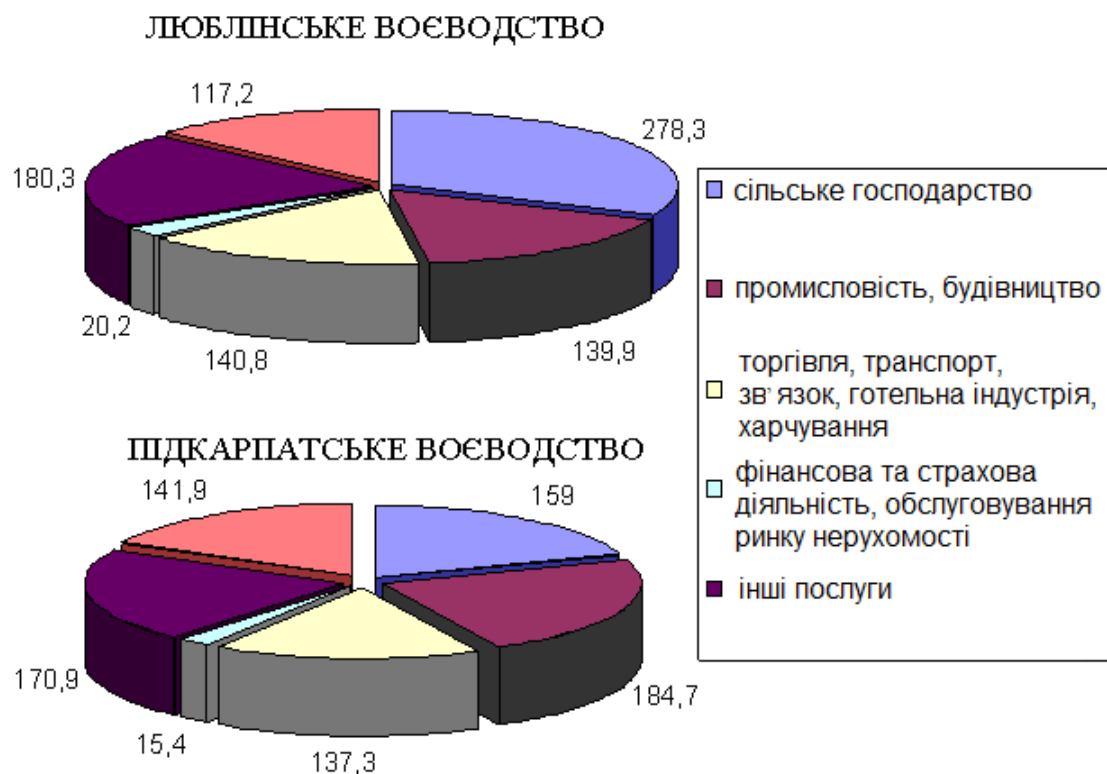

Рис. 1. Структура зайнятості населення Люблінського та Підкарпатського воєводства, тис. осіб на 31.12.2010 р. [8]

Внаслідок участі у Спільній політиці в сільському господарстві та можливості використання доплат з Євросоюзу, незважаючи на отримання нижчого, порівняно з державами, які увійшли раніше до Євросоюзу, рівня дофінансування польського сільського господарства та обмеження виробництва у галузях, пов'язаних із регіональною спеціалізацією, наприклад молочарство, вирощування цукрового буряку та тютюну, спостерігається ріст доходів із сільського господарства [13; 15]. Частка працюючих у сільському господарстві щодо загалом зайнятих у два рази перевищує середній показник по країні. Також характерною рисою для південно-східних воєводств Польщі є велика кількість населення з

двома професіями. Це особи, які зайняті у різних сферах економіки й одночасно ведуть своє сільське господарство [7].

Територія регіону характеризується наявністю тут унікальних природних багатств, мальовничої природи, місць історичного значення, що є ключовим моментом для розвитку туризму. Майже половина об'єктів мережі NATURA 2000 у Польщі (програма охорони природи, що діє на теренах країн ЄС) міститься у Люблінському воєводстві. Беручи до уваги показник кількості осіб, що користуються послугами готельного характеру в туристичних об'єктах у розрахунку на 1000 мешканців (Люблінське – 228, Підкарпатське – 250, Польща – 412), можна говорити про наявність величезних резервів у розвитку туризму регіону та туристичної інфраструктури [8; 15; 16]. Туризм може стати істотним чинником економічного розвитку сільських територій.

Регіон вимагає зміцнення системи комунікаційних сполучень, у тому числі вздовж осі північ–південь та з центром держави. Про недостатньо розвинутий рівень транспортної інфраструктури свідчать показники густоти транспортних шляхів на 100 км², що є досить невисокими порівняно з відповідними показниками по Польщі. Так, густина автомобільних шляхів у Люблінському та Підкарпатському воєводствах становить 78,0 та 80,6 км/100 км² загальної площі відповідно. Густина залізничних шляхів становить 4,1 та 5,1 км /100 км² відповідно. По Польщі ці показники становлять 85,8 та 6,4 відповідно [8; 15; 16].

Тема вирівнювання розвитку регіонів Польщі відображена у створенні різних програмних документів для їх реалізації згідно з вимогами до держави, що належить до Європейського Союзу. Сьогодні таким документом є «Стратегія соціально-економічного розвитку Східної Польщі до 2020 р.» [14; 3]. Відповідно, мета польської регіональної політики на 2007–2013 рр. є співзвучною з регіональною політикою ЄС та спирається на досягнення суспільної, господарської та територіальної спільності у розширеній Європі. Оцінка, подана вище, вказує на нерівномірність розвитку досліджуваного регіону в усіх трьох вимірах.

Суспільна єдність, що вимірюється показниками рівня безробіття та зайнятості, показує в Польщі значну відмінність від середньої європейської. Показник зайнятості у Польщі – 54 %, натомість ЄС фіксує цей показник на рівні 63 %. У стратегічних програмах Європейської спільноти планується, що найближчим часом показник зайнятості наблизиться до величини в США – 72 %. Це виклик не лише для країн ЄС, а й для Польщі, яка за двома показниками перебуває на найменш вигідній позиції серед усіх країн–членів ЄС [14; 3].

Економічна єдність вимірюється показником ВВП на душу населення, що перевіряється паритетом купівельної спроможності, який повинен стабільно зростати. Динаміка росту ВВП в ЄС становить 2,5 %, а в Польщі – близько 5 %, тоді як у регіонах Східної Польщі вона становить менше ніж 1,5 %.

Відповідно до висновків ESPON (European Spatial Planning Observation Network), територіальна єдність східних регіонів Польщі належить до найнижчих в ЄС [9]. Низький рівень просторової доступності є бар'єром суспільно-економічного розвитку цього регіону через обмежений доступ до територій залізничним, автомобільним та повітряним транспортом.

Досягнення успіху в розвитку Південно-Східного регіону залежить не лише від ефективного використання фінансових засобів у межах програм для найбільш вразливих воєводств, а й від рівня економічного зростання; рівня доходів населення; рівня тінізації економіки, рівня її конкурентоспроможності; ефективності економічної, екологічної та соціальної політики держави, якості людського капіталу, співробітництва влади на усіх рівнях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного аналізу дають підстави констатувати значно нижчий рівень соціально-економічного розвитку Східної Польщі та досліджуваного регіону зокрема, порівняно із західними регіонами держави. Про низький рівень та динаміку розвитку Південно-Східного регіону Польщі та про його периферійність щодо ЄС свідчить низький рівень заможності населення, що виражається невисоким рівнем ВВП на душу населення, низький рівень просторової, суспільної та економічної єдності з іншими регіонами та країнами ЄС, структура господарства з переважанням сільського господарства та відповідно невисокий рівень розвитку підприємництва, недостатній потенціал центрів, що стимулюють економічне зростання, мала кількість міських агломерацій та напрямків соціально-економічних зв'язків, недостатнє зовнішнє та внутрішнє транспортне сполучення.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні соціально-економічних зв'язків регіону з Львівською областю України та їх геопросторової організації, а також їх впливу на рівень розвитку цих прикордонних територій.

Список використаної літератури

1. Гудзеляк І. І. Прикордонні соціально-економічні зв'язки України з Польщею (географічний аналіз на матеріалах Львівської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «економічна та соціальна географія» / І. І. Гудзеляк. – Львів, 1997. – 17 с.
2. Луцишин П. В. Географія продуктивних сил Польщі : навч. посіб. / П. В. Луцишин, Д. Ю. Клімонт, С. В. Федонюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 356 с.
3. Мікула Н. Міжрегіональне та транскордонне співробітництво : монографія / Мікула Н. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
4. Прицюк Н. Особливості демографічних процесів українсько-польського прикордоння / Н. Прицюк, М. Фляга // Вісн. Львів. ун-ту ім. І. Франка. Серія географічна. – 2007. – Вип. 34. – С. 210–221.
5. Bossak J. W. Międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju i przedsiębiorstw. Wyzwania dla Polski na progu XXI wieku / J. W. Bossak, W. Bieńkowski. – Warszawa : Szkoła Główna Handlowa Oficyna Wydawnicza, 2004. – 488 s.
6. Domański B. Polski przemysł na tle przemysłu Europy Środkowej i Wschodniej / B. Domański, Z. Ziolo, T. Rachwał // Międzynarodowe uwarunkowania rozwoju polskiego przemysłu, Prace Komisji Geografii i Przemysłu PTG [Електронний ресурс]. – Warszawa ; Kraków, 2006. – S. 27–36. – Режим доступу : <http://www.prace-kgp.up.krakow.pl/pdf/ptg8/domanski8.pdf>.
7. Guzik R. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju usług w Małopolsce / R. Guzik, K. Gwosdz, A. Sobala-Gwosdz, Z. Jelonek // Geograficzne uwarunkowania rozwoju Małopolski. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ [Електронний ресурс]. – Kraków, 2002. – S. 69–84. – Режим доступу : <http://www.geo.uj.edu.pl/zaklady/zrr/publikacje/pdf/guzik-sobalaptg.pdf>.
8. Mały Rocznik statystyczny Polski. – Warszawa : Główny Urząd statystyczny, 2011. – 505 s.
9. Michalski T. Konkurencyjność Polski w procesie pogłębiania integracji europejskiej i budowy gospodarki opartej na wiedzy / Michalski T., Piech K. – Warszawa : SGH – Oficyna Wydawnicza, 2008. – 405 s.
10. Musiał P. Podkarpacie może się wyludnić / P. Musiał // Karpatski przegląd gospodarki. – 2010. – №. 3 (3–6). – S. 26.
11. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego [Електронний ресурс]. – Warszawa, 2006. – Режим доступу : http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/NSRO_maj2007.pdf.
12. Regionalny program operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wrota.podkarpackie.pl/res/rpo/Wazne_dok/RPO/zaktual_rpo_wp_12_2011.pdf.
13. Sobala-Gwosdz A. Zmiany poziomu życia w gminach wiejskich województwa podkarpackiego w okresie transformacji / A. Sobala-Gwosdz // Prace geograficzne IgiGP. – 2004. – S. 93–106.
14. Strategia Lizbońska a możliwości budowania gospodarki opartej na wiedzy w Polsce. – Wnioski i rekomendacje / pod redakcją naukową Ewy Okoń-Horodyńskiej Krzysztofa Piecha [Електронний ресурс]. – Warszawa : Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, 2005. – Режим доступу : <http://www.instytut.info/Ikonf/rekomendacje-druk.pdf>.
15. Województwo Lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy [Електронний ресурс]. – Lublin : Urząd statystyczny w Lublinie, 2010. – 341 s. – Режим доступу : http://www.stat.gov.pl/lublin/40_PLK_HTML.htm.
16. Województwo Podkarpackie. Podregiony, powiaty, gminy [Електронний ресурс]. – Rzeszów : Urząd statystyczny w Rzeszowie, 2010. – 341 s. – Режим доступу : http://www.stat.gov.pl/rzesz/293_PLK_HTML.htm.

Адреса для листування:
79007, м. Львів,
вул. Академіка Кучера, 20/5.

Статтю подано до редколегії
15.02.2012 р.